

V

Ý

ANDRZEJ

STASIUK

C

H

≡ KNIHA ZLIN

O

D

Copyright © Andrzej Stasiuk, 2014
Translation © Jiří Červenka, 2017

ISBN 978-80-7473-531-8

Loni v létě koupil Džery vybavení družstevního obchodu. Komplet: pulty, police, nějaké vitríny i starodávnou váhu s miskami a ručičkou kmitající za sklem. Složili jsme tu komunistickou památku na hliněnou podlahu stoleté lemkovské chalupy. Pulty a police jsme museli rozřezat. Tak byly velké. Padesát let stály na jednom místě a nikdo s nimi nehýbal. Poprvé jsem je spatřil na rusínské Velikonoce v osmdesátém třetím. Tehdy jsem poprvé stál ve frontě a pak už jsem tam stával pořád, celou dobu v té známé vůni. Co to bylo? Cukroví, skořice, marmeláda, vanilkový cukr, uzený bůček, vyčichlé pivo z prázdných lahví, cigaretový kouř, těla lidí stojících ve frontě? Všechno dohromady. Zboží přivázeli v úterý a v pátek. Člověk musel přijít o hodně dřív a stoupnout si do fronty, aby vůbec něco dostal. Ekonomie nouze. Obchod patřil družstvu a sloužil vlastně jen jeho zaměstnancům. Prodavač byl zároveň předsedou družstva. Většina družstevníků neplatila běžně peníze. Předseda měl tlustý sešit, do něhož zapisoval nákupy podle jmen a částku pak odečetl při výplatě. Někteří snad ani peníze neviděli. Prostě pracovali a dostávali za to jídlo, mýdlo a pivo. V té frontě trpělivých žen bylo cosi feudálního. Stály mlčky nebo si něco tiše povídaly. Dvě, tři, čtyři hodiny. Času bylo tenkrát dost. Zboží přivázel béžový žuk. Bylo ho vidět už dva kilometry předem. Objevil se u starého kostela a v oblacích prachu sjížděl dolů, na dvě minuty zmizel a pak se znovu objevil v půlkilometrové cílové rovince.

Stál jsem na konci té babské fronty a cítil se v tom kolektivistickém a zároveň patriarchálním světě jako přivandrovalec. Předseda stál za pultem v tmavomodrém plášti a bílé kšiltovce. Ukazoval prstem jednou na tu, pak na onu zákaznici a zval je k pultu. Fronta neměla žádný smysl. Nakupovaly ty, na které ukázal. Nikdy se mi nepodařilo pochopit pravidla této volby. Odměňoval snad nejlepší pracovnice? Nebo ty, které to měly domů nejdál? A nedával tím prostě jen najevo svou absolutní moc, kterou nad těmi lidmi skutečně měl? Byli jeho majetkem. Neměli kam jít. Tycová měla devět dětí. Pro chleba chodila s pytlem, v cajkových kalhotách a bundě, rovnou od koní a ovcí. Odnášela ten pytel shrbená, jako by nesla brambory. Bytovky stály na vršku, pěkně se s tím pytlem pronesla. Lidi říkali, že bere větší rodinné přídavky než plat. Štěrková silnice vedla středem osady a kromě žuku po ní jezdil ještě hajný se svým uazem, nákladáky se dřevem a hlídky pohraniční strážě. Auto tady neměl nikdo. Zastávka autobusu byla šest kilometrů odtud. S devíti dětmi se skutečně nedalo nikam odejít. Nikdo na ni ani nečekal. Stál jsem na konci babské fronty a cítil se jako přivandrovalec.

Odněkud jsem to ale všechno znal. Ty šátky na hlavách, tlumené rozmluvy a očekávání. Tu dobu, kterou bylo třeba přečkat mezi cizími. Ze sedmdesátého třetího či čtvrtého, z jiného obchodu. Ten byl zděný a stál uprostřed normální vesnice. Po několika schodech se vešlo do prodejny plné světla, protože okna zabírala celou stěnu. I sem bylo třeba přijít dřív a čekat. Čas. Nepřeberné množství času jako dar. Času, který nepatřil nikomu. Plného vůní, tvarů a zvuků. Třeba cinkání prázdných lahví v drátěné přepravce na pětadvacet kusů. Nebo okamžik, kdy už dodávka zastavila, ale ve vzduchu ještě zůstává prach a pach benzínu, chlápek

ve špinavém bílém plášti otvírá zadní dveře a zevnitř se line vůně čerstvého chleba. Sedmdesátý druhý, sedmdesátý třetí – všechny dodávky tehdy měly benzínové motory a ta vůně nízkooktanového paliva, vůně svobody, tajemství a touhy, se mísila s vůněmi cukroví, skořice, limonády a cigaret. Tehdy jsem tam také stával mezi starými ženami. Posedávaly na parapetu toho dlouhého okna. Jako zimomřiví ptáci. Cvrlikající a kdákající. Prodavačka se k nim přidávala zpoza pultu. Poslouchal jsem, a ničemu nerozuměl. Mluvily v útržcích starých, jim dobře známých vět. Mluvily o starých, všeobecně známých událostech, které se opakovaly po staletí. Život, smrt, lidi, počasí, práce. Mluvily se zpěvavým přízvukem. Domýšlel jsem se, místo abych rozuměl. Stačily pouze zvuky. Neznal jsem hrdiny. Byl jsem nesmělý chlapec z města a chtěl jsem být neviditelný. Alespoň do doby, než přijede dodávka. Nikdy jsem se neptal, kdo je ve frontě poslední, a přestože po mně přicházelo ještě plno lidí, stál jsem vždycky na konci. Leda že se nade mnou ženy slitovaly, a když jim došlo, „čí jsem“, pustily mě někam doprostřed nebo mě postrčily dopředu. Bral jsem jenom chleba. Posílali mě jen pro chleba, protože mi bylo dvanáct a byl jsem hloupý kluk z města.

Obchod stál poblíž křižovatky. Vlevo se jezdilo na okres, vpravo do kostela a pak silnice končila hned za vysokým svahem nad řekou. Mezi obchodem a kostelem bylo centrum obce. Přímo na křižovatce stála hasičská zbrojnice. Celá z hrubých, léty zčernalých prken. V ní se pořádaly zábavy. To pak zářila jako lampion. Světlo se dralo skrze spáry. Hasičské auto vytlačili ven, aby tanečníci měli víc místa. Ano. Tehdy jsem přestával být nesmělý, protože jsem se mohl skrýt ve tmě. Přikrčit se na okraji světelného kruhu a pozorovat. Zelené přítmí léta a křik ze tmy. Rvali se do krve, rvali se na

život a na smrt. O všem jsem se dozvěděl dalšího dne z ženských řečí. Teta a babička věděly kdo, koho a jaká byla zranění. Láska a násilí. Šero bylo horké jako nitro stáje. To vše pár desítek metrů od kostela. Nemohl jsem odtrhnout oči od těch, kteří mizeli ve tmě.

No a teď jsme skládali pulty a skříně z obchodu na hliněnou podlahu staleté lemkovské chalupy, která zázrakem přežila ve vsi, z níž zmizely všechny domy. Šedesát čtyři chalup zmizelo, rozpadlo se a proměnilo se v popel. Patnáct metrů dlouhé, příkrčené pod vysokými strmými střechami, pod něž se vešlo seno pro dobytek a ovce na celou zimu. Připomínající trupy lodí obrácené vzhůru nohama, s bílými linkami hliněné mazaniny mezi jedlovými trámy napuštěnými černou karbolou. Ze šedesáti čtyř přežila jediná a teď jsme do ní skládali pozůstatky komunismu. Kdybychom však chtěli učinit spravedlnosti zadost, měli bychom je spálit a popel rozptýlit na pospas větru nad Nízkým Beskydem. Tak jsme to měli udělat. Právě tak, jako to udělali s šedesáti čtyřmi chalupami a těmi všemi pozůstatky staré Rusi od Bugu a Sanu po Szlachtowou a potok Grajcarek. Ale kdepak. My jsme skládali. Dřevo a překližka byly mastné od doteků rukou i věcí, nasáklé vůněmi a těžké. Život do nich vstoupil a zdřevěněl. Vrstvy života: lemkovské časy, komunismus, a teď my, zpocení námahou.

Všechny venkovské obchody té doby voněly podobně. V šedesátém osmém či devátém se do obchodu v úplně jiné vsi vcházelo také po schůdkách. Byl večer a spolu s vůní se z těsné místnosti linulo světlo. Zlatavé a smísené s vůní vanilky a limonády. Nic víc si nepamatuji: strmé schůdky, malá místnost vlevo a dost. Pouze vůně a světlo. Před obchodem trávník a zbytky cihlových sloupů, pozůstatek budov někdejšího statku. Neslo

se to vzduchem a bylo to slyšet v rozhovorech: statek, dvůr, panské, na panském... Bylo v tom i cosi cizího, cosi hrozivého. Samo slovo „dvůr“ bylo dunivé, temné a hluché. Stejně jako „hrob“. Vesnice žila vzpomínkou na panské časy, aniž by si to vůbec uvědomovala. Ten „dvůr“ byl jako strážní věž, jako pohraniční pevnost, postavená, aby budila strach. Lidi dál chodili pracovat na panské, i když jim lidová vláda ve čtyřicátém pátém či šestém dala ta jalová políčka do vlastnictví. Přes vesnici vedla písčitá cesta. Nepamatuji se, že by po ní někdy přešlo auto. Po slepicích v ní zůstávaly vyhráté důlky. Tu a tam bylo možné najít vyschlé kravské lejno. Ale auta tudy nejezdila. V šedesátém osmém prostě nebyla. Dopravní spojení fungovalo jen k obchodu a zpátky. Jezdilo se nákladními auty Star nebo Lublin s plátěnými plachtami. Brzy ráno odvážela dělníky do varšavských továren a odpoledne je zase přivážela zpět. Vyjížděla z Vilenské ulice. Sedělo se na prknech položených přes bedny. Nastupovalo se po žebříčku svařeném z armatur. Snad se ani nic neplatilo. Třicet kilometrů. Člověk se musel pevně držet, aby nespádl. Kolem seděli samí muži. Když si prohlížím staré kroniky, poznávám je. Kšiltovky, košile rozepnuté u krku, šedé nemódní obleky. Filmy jsou černobílé, takže i paměť se stává jednobarevnou. Obličej se leskne šedým potem a cigaretový kouř je také šedý. Přestože jsem byl dítě, někdy mi dovolili sednout si k zadnímu čelu korby. Díval jsem se, jak se město vzdaluje a zmenšuje. Jeli jsme nejspíš ulicí Świerczewského a pak Generálskou. Drewnica, Marky, Pustelnik, Struga. Město mizelo. Měnilo se v městečko. Snižovalo se. Tisklo se k zemi, aby se nakonec změnilo ve vesnici táhnoucí se až k okraji mapy. Tak jsem si to představoval: na východ od Varšavy ležely už jen vsi a města, která byla jen většími vesnicemi. Domy byly přízemní nebo

jednopatrové, ale byly to spíš venkovské chalupy nalepené jedna na druhou. Nepřipomínaly městské domy. Byly dřevěné. Natřené nahnědo. Jako podlaha v dědově domě, jako podlaha v domě u strýce a tety. Dřevo, olejová barva a občasné zaskřípání. Vždy se vstupovalo do něčeho starého a prostoupeného vůněmi. Voněla tma a vonělo šero, a teprve když se rozsvítilo světlo, vůně jako by mizely, protože se objevily tvary. Ty místnosti ale nikdy neoddělovaly od zbytku světa, tak jako domy ve skutečných městech.

V osmdesátém šestém jsem bydlel v dřevěném domě na samotě. V noci tma prostě vstupovala dovnitř. Pronikala nejen okny, ale i starým, suchým dřevem trámů, spárami vyplněnými mechem a hlinou. A spolu s tmou všechny ty zvuky, které jsem předtím neznal. Ležel jsem v šeru a naslouchal. Měl jsem strach, ale silnější než strach byla zvědavost, a tak jsem naslouchal až do svítání. Myši, plši na půdě, brouci ve dřevě, skřípot trámů pod nápořem větru nebo tepla. Noční ptáci, zvěř v lese, voda v řece, a nakonec vlastní představitivost. Kolem dokola nikdo. Zato hřbitovů jsem měl dost. Během nepříliš dlouhé procházky jsem jich mohl napočítat alespoň pět. Myslel jsem na duchy, na duchy lidí, duchy domů, duchy zvířat, duchy vojáků. To všechno kroužilo kolem domu a dotýkalo se jeho zdí. Byl jsem v okolí jediný člověk, takže všichni přicházeli za mnou. Tak jsem si to představoval. Proto jsem někdy nemohl až do rána usnout. Slunce vycházelo nad temnou strání. Stoupalo výš a výš a svítlo na tu liduprázdnou krajinu. Na hroby a kříže u cesty. Na podezdívky domů poskládané z plochých kamenů spojených hliněnou maltou. Na kostry kostelních bání. Na to, co zbylo. Jako by to všechno ze sebe krajina jednoho dne setřásla s absolutní a monumentální lhostejností přírody. Samozřejmě

to bylo jinak. Křik, pobíhání, lidi vyvlékání z chalup, nadávky, bití. Vojáci v uniformách, ale ve skutečnosti státní bezpečnost v polním, protože šlo o vojska sboru veřejné bezpečnosti podřízená ministerstvu vnitra. Tedy žádná příroda, pouze politika, třídní nenávist, nenávist národnostní a blahovůle kremelského lidoje-da. Od samého počátku mě pronásledoval obraz nekonečné řady selských vozů odvázejících lidi na železniční stanici v Zagórzanech. Dům po domu, rodinu po rodině, ves po vsi. Na vozech naložený majetek (lidé měli jen několik hodin na sbalení), malé děti a starci. Ostatní šli pěšky a vedli dobytek. V chalupách zůstali slepice, psi a kočky. Ve čtyřicátém sedmém musely vsi působit divným dojmem: dveře skřípaly ve větru, na podlaze se válelo nádobí, otevřená šuplata, rozsypané zrní, poletující peří. Panovalo tu ticho a z žádného komína nestoupal kouř. Zajímalo by mě, jestli tu byly dříve lišky z lesa, aby bez zábran plenily kurníky, nebo zloději z polských vsí a městeček. A tak mi ta řada vozů nedávala klidu, až do doby, kdy jsem si v devadesátém druhém či třetím přečetl Platonova: „Po aktivistových slovech se kulaci sehnuli a začali táhnout vor rovnou dolů k řece. Žačev se vlekl za nimi, aby jim zajistil nerušenou plavbu po proudu k moři, a ještě více v sobě upevnil přesvědčení, že socialismus bude, že ho Nastá dostane jako věno a že on, Žačev, zanikne jako nepotřebný předsudek. Když Žačev vyprovodil kulaky v modravou dál, nenašel v sobě klid a nevěděl, proč je mu ještě hůře. Dlouho hleděl, jak se vor zvolna vzdaluje po tiše plynoucí řece a jak večerní vítr čeří línou temnou vodu protékající mezi vymrzlými poli ke vzdálené hlubině. Srdce mu sevřel stesk a smutek. Vrstvu pesimistických mrzáků přece socialismus taky nepotřebuje, takže i jeho jednou vyvezou v modravou dál...“ Ale přece jen to mělo cosi společného s přírodou

a s pohybem zemské kůry, protože šlo o záchvěv, který proběhl od Kamčatky až po Labe. A když je něco deset tisíc kilometrů dlouhé, pak to rozhodně není historický proces. Zdejší otřes, který smetl domy i lidi, byl pouze vzdálenou ozvěnou onoho zemětřesení, avšak stopy po kataklyzmatu jsem vídal každý den a každou noc jsem naslouchal duchům. Zdálo se mi, že je to přirozené a že tomu tak bude navždy. Družstvo setrvalo ve svém polosnu, pobrukovalo si, škrábalo se ve spánku tam, kde ho svědilo, jako velké hnědé dobytče. Kolem se prostírala zelená divočina. Les sestupoval do údolí. Mladé jasany trhaly zbytky základů. Studny zarůstaly trávou a měnily se v hluboké, chladné pasti. Staré cesty odnášela voda a násypy někdejších mostů stále častěji připomínaly strmé břehy vyhloubené říčním proudem. Brzy na jaře, než vyrostla tráva, bylo možné spatřit vchody do klenutých kamenných sklepů a zřetelné obrysy chalup. Člověk si mohl vyjít na celý den a nepotkal nikoho, jenom hroby a ruiny.

Jedné říjnové noci v osmdesátém sedmém nebo osmém jsem snědl třicet halucinogenních hub a vydal se do Horní Radocyny, až k československé hranici. Za hodinu vstala vesnice z mrtvých. V oknech domů se svítilo: žlutá, měkká záře. Z otevřených vrat chlévů vycházela vůně sena a zvířat. Řinčela vědra u studny, ozývaly se lidské hlasy, štěkali psi, kdosi prošel kolem a já pocítil jeho teplo. Přestože byla noc, viděl jsem trámy stěn vybělené počasím, tyčky plotů, a dokonce se mi zdálo, že vidím bělost mléka přelévaného po večerním dojení, viděl jsem, jak hladký proud stéká z nádoby do nádoby. Pokud jsem něco nezahlédl, stejně jsem věděl, že to tam je, že to spočívá v temnotách, po věky stejné, předávané z otce na syna, každé gesto, každá věc, dobré i zlé, vše bylo na svém místě. Oné měsíčné říjnové noci

jsem stoupal vzhůru údolím směrem ke karpatskému rozvodí a vesnice kolem žila svým starým, neměnným životem. Já byl jako duch. Nikdo si mě nevšímal, i když jsem se tu a tam zastavoval, a snad jenom psi mě cítili a škubali svými řetězy dvojnásobnou silou.

Často jsem v noci chodil přes družstevní dvůr. Nikdy mě však nenapadlo, ani jsem neměl tu potřebu, abych si něco představoval. Všechno se tehdy zdálo jasné. Kolektivní schlamstlo individuální. Schlamstlo a teď naříká, leží ve stínu a tráví. Schlamstlo cerkve i domy a nechalo jen trochu kamení. Ty velké stodoly a stáje, kolem nichž jsem chodil za temných nocí, byly postaveny z chrámů a chalup. Tam, kam jsme složili pulty a police, ležely už trámy, které Džery koupil po zkrachovalém kolchozu pár let před tím. Na některých byla vyryta data, trojramenné kříže a symboly slunce. No a teď ležely ve stoleté chalupě zachráněné před dějiny, nejprve před příchodem komunismu, a pak před příchodem kapitalismu. Když jsem šel v noci přes kolchoz, rozhodně jsem si nepředstavoval nic minulého. Všechno vypadalo vysloveně jako přítomnost. Přišli do pusté země, do ničeho, a vybudovali svoje, které se okamžitě stalo dvojnásob ničím. V osmdesátém třetím a v osmdesátém čtvrtém pro mě byli exotickým plemenem, novým lidem známým jen z vyprávění. Vysedával jsem před obchodem a popíjel březnové pivo z pivovaru v Grybově. Hleděl jsem se na ně a poslouchal. Pobíhali mezi stájemi, ovčiny, patrovým skladem z červených cihel ve slezském stylu, kovárnou, domy a obchodem jako po velkém dvoře rodinného domu. Skutečně to tak vypadalo. Chlapi v modrákách si přisedali na lavičku, popíjeli pivo a povídali si o strojích, o hektarech, které musejí posekat, a o minulých událostech, jichž se všichni zúčastnili a které je spojovaly

téměř stejným poutem jako pouto příbuzenství. Byli prostě novou rodinou. Plemenem na ostrově kolektivismu. Byli ztělesněním komunismu, ano, byli komunismem samotným. Shromáždění na jednom místě a ve stejnou dobu byli předurčení k experimentu.

Jedné zimní noci jsem procházel kolem temných stájí a stodol. Byl mráz, vál východní vítr. Na šikmém prostranství u cesty stály čtyři traktory. Jejich motory běžely naprázdno. Puf-puf, puf-puf, puf-puf... Měly příliš slabé baterie na to, aby je ráno v tom mrazu nastartovali, takže motory vůbec nevypínali. Minul jsem sklad z červených cihel, velkou stodolu postavenou ze zbytků starých chalup, a když jsem začal stoupat k průsmyku, už jsem věděl, že ten experiment je větší než všechny ty řeči o rovnosti, spravedlivém rozdělení majetku a o tom, že každému podle potřeb, že bohatým brát a chudým dávat, aby mohli krást ukradené. Tady šlo o něco víc, šlo o naprosté znehodnocení hmoty, o její negaci, aby už nikdy nezískala smysl a aby od ní byl už jednou provždy pokoj. Proto byla ta zkouška větší než dějiny a velmi blízká geologii.

V roce dva tisíce šest jsem jel poprvé do Ruska, protože jsem chtěl vidět zemi, v jejímž stínu uplynulo mé dětství a mládí. Chtěl jsem vidět duchovní vlast svého družstva. Po třinácti hodinách letu jsem vystoupil na letišti v Irkutsku. Let z Moskvy měl trvat pět hodin, ale z neznámých důvodů jsme místo v Irkutsku přistáli ráno v Bratsku, kde nám nařídili vystoupit. Šedý déšť padal na šedý beton. Přijel letištní autobus: prosklená kabina se sedadly na podvozku zilu. V dále byla vidět temně zelená hradba lesa. Beton, starý plech a khaki barva mokrých stromů v přísvisitu jitra. Od prvního okamžiku jsem tam, v Bratsku, cítil, že se mi dostalo toho, co jsem čekal, ačkoli jsem

ani nepředpokládal, že to existuje. Vzletová dráha se leskla jako mrtvá ryba. A pak, když jsem vyšel před skleněnou budovu terminálu, jsem zjistil, že kolem nic není. Jistě, byla tam nějaká široká silnice, nějaké budovy, plocha se zaparkovanými auty, ale všechno tak trochu neskutečné. Lidé přijížděli autobusy, vyse-
dali z automobilů, přicházeli odkudsi z dálky, z nitra toho neviditelného zbytku. Město leželo na březích velké vodní nádrže. Na Angaře vybudovali přehradu a voda zaplavila tajgu. Vidím to až teď na mapě, protože tehdy jsem z letiště neudělal ani krok. Plocha papíru je zelená a přibližně uprostřed je zakresleno ono zaplavené území. Jako kaňka modrého inkoustu. Výš, v horní části mapy, už není nic kromě zeleně. Černé drobečky označují *otdělnyje strojenija*, jednotlivé budovy. Sto kilometrů a pak dům, po padesáti dalším, a tak přes dva tisíce kilometrů až ke břehům Ledového oceánu. Ale tam, na letišti, jsem o tom ještě neměl ani ponětí. Prohlížel jsem si Rusy a procházel se. Museli mě poznat na první pohled. Stejně jako jsem já v davu snadno odhalil pár západních turistů z našeho letadla. Nervózně se procházeli halou a pokoušeli se dozvědět, proč jsme přistáli tady, a ne v Irkutsku. Rusové se usadili na lavičkách a prostě čekali. Já jsem se procházel, protože jsem nemohl odtrhnout oči od Bratska, od betonu a od Rusů. Od špinavého skla haly, od jakýchsi dřevěných skříněk, zelených překližkových dveří a podlahy z teracca. Urazil jsem šest tisíc kilometrů a něco přes třicet let. Letiště v Bratsku bylo jako nádraží Varšava Stadion, z něhož odjížděly autobusy směrem na Węgrów, Sokołów a Siemiatycz. I lidé byli podobní. Zároveň však jsem cítil, že se procházím po okraji obydleného území, že dál už je jenom geografie. V malém kiosku nalévali do plastových kelímků horkou vodu a k tomu přidávali sáček čaje. Nedalo se to

udržet v ruce a nebylo to kde postavit. U třech stolků v tmavém koutě podřimovali lidé.

Je polovina prosince a konečně padá sníh. V zimě všechno tichne. Minulé se stává zřetelným. Vůně uhelného dýmu a zvuky plechových lopat v tichu jitra před čtyřiceti lety ve varšavské čtvrti Praga. Tehdy se také udělalo ticho, když začal padat sníh. A ten kovový zvuk na chodnicích. Nebo to tlumené drkotání překližkových shrnovačů. Tehdy nebylo náradí z barevného plastu. Ani zelené, červené, modré a žluté lopaty s hliníkovou obrubou. Pouze překližka ztmavlá vlhkem a zčernalý kov. Jednobarevná hmota. Bílé geometrické plochy střech a šedý kouř v nehybném vzduchu, stoupající přímo do nebe. Do školy jsem odcházel v půl osmé a o tom, že na světě existuje komunismus, jsem neměl ani ponětí. Šlo se pěšinou přes akátový hájek. Pak bylo třeba vylézt na železniční násep a přejít přes koleje. Nevěděl jsem ani, že existuje socialismus. Doma se o takových věcech nemluvilo, protože to, čeho jsme se všichni účastnili, byl prostě život a nic víc.

Moje matka uviděla Rusy ve čtyřicátém čtvrtém. Byli to námořníci. Kotvili se svými dělovými čluny v zaplavených zátokách Bugu. Řeka často měnila tok. Zelená voda stála v mrtvých ramenech a pak ustupovala a nechávala za sebou bahno. Čluny, kutry a pontony kotvily tam, kde byla řeka splavná, nedaleko budov statku. Námořníci měli pruhovaná trička. Jako ti z Aurory, Potěmkina a Kronštadt. Ale nepřinesli s sebou revoluční vření. Děda s nimi kšeftoval. Donesl jim vodku nebo samohonku a domů nosil vojenské konzervy a cukr. Po lese se povalovaly mrtvolky Němců. Lidé Rusy pohrdali. Možná ne právě námořníky, ale těmi otrhanými pěšáky, kteří vařili slepice i s peřím. Slyšel jsem to

nejméně desetkrát: slepice s peřím, na každé ruce troje hodinky, pušky na provázku. Tak si vzpomínala na příchod revoluce moje matka. Tak vzpomínali všichni. Ve městech i na vesnicích. Slovem i písmem. Ty slepice s peřím, provázky a hodinky. Touha po těch slepicích a hodinkách přicházela odkudsi z nitra Eurasie, z hlubin tundry a stepí. Nebyl to žádný Marx, který chtěl napravit svět, ale jakýsi zarostlý Tamüďžín ženoucí se za drůbeží a hodinkami. Ve vesnicích z šedého dřeva, pod střechami chalup a mezi písčitými poli se skrýval strach z čehosi divokého, nevypočitatelného a nenasytného, co se přižene, sebere a spálí ta pole, střechy i dřevěná stavení, ne o moc lepší než mongolské jurty. To ovšem nemohlo přijít z měst, ze zděných domů, obchodů a kostelů, ale odkudsi, kde končí prostor, z míst, kde lidé začínají zarůstat srstí a v noci vyjít na rudý měsíc. Jedině odtud se to muselo vydat na cestu. Nejdřív to pádilo přes ty své stepi po čtyřech tlapách, a teprve když se začala přibližovat naše civilizovaná sídla, začalo se to postupně vzpřimovat, a nakonec stanulo na dvou nohou, aby mělo obě ruce volné k chytání slepic a připínání hodinek. Večer ve vsích stahovali knoty lamp a naslouchali dunění děl na východě. Země se chvěla, jako by se přihnali všichni koně Asie a všichni její velbloudi. Nakonec proto zhasínali světla a přikládali ucho k podlaze. Ti moudřejší hloubili v zemi skrýše na slepice a hodinky. Někteří si říkali, jestli by neměli odejít s Němci. Dunění z východu se však podobalo řevu apokalyptické bestie a všichni věděli, že Němec v těch svých lesklých vysokých botách, které všichni tak obdivovali, nenajde na celé zemi místo, kde by se schoval.

Ale ani pak, když už jsem byl na světě, jsem nikdy neslyšel, že by se doma mluvilo o komunismu nebo o Rusech. Vládlo tam geopolitické ticho. Nebylo o čem

diskutovat. Jak matka, tak i otec opustili své vesnice během velkého stěhování zatracených národů. Byli odvezeni z domu otroctví. Ze země písku, hladu a hnoje. Z území pohrdání. Z východu na západ. Matka třicet kilometrů, otec sto dvacet. Protože život byl někde jinde. Z východu na západ. Z křupanské vsi do panského města. Aby zapomněli na otrocké dědictví a aby nosili boty. Na západ, do hlavního města, které výbuch vlastenectví proměnil v kostru a které bylo třeba znovu naplnit lidským masem. Povstalci, Hitler i komunismus jim dovolili dobýt metropoli. Nedošli však do centra. Zastavili se na předměstích, tak jako většina plebejských konkvistadorů. Ale o tom se nemluvilo. Stalo se, co se stát mělo. Spravedlnost historického drancování.